

11. vid.

Dokumentation för Yrval.

Yrval
Skrivet av
Skrivet av
Skrivet av

Skrivet av S. Skrivet. 1934

/Denna byordningssädga utkom år 1816. Den innehas i ordningsföljd af äldermannen i bylaget. Xknalts bylag. 1900./

Redan under framledne Herr Landshöfdingen och Riddaren Baron Goskulls tjänstetid, utkom år 1745 här i Länet en Byordning, hwilken för den tiden war ganska lämplig, och har säkerligen ofta bidragit till nytta inom Bylagen, men för det närwarande finnas deraf ganska få Exemplar, och då dertill kommer, att under loppet af 70 år, Landsortens oeconomicke ställning, genom hwarjehanda tillfalliga omständigheter, fått ett mycket förändrat sticck, har jag, i följd af min Embetsmannapligt och till den allmänna hushållningens mera beträffande inom landet, funnit af nöden låta utgå en ny och afpassad Byordning. Med anledning härutaf och efter noga rådpåläggningar med Länets Kongl. Hushållsallskaps Förvaltningsskott, är en författning i dessa angelägenheter nu öfvertänkt och i ordning ----- . Densamma, såsom af en wärklig wikt och inflytelse på Landthushållningens flere grenar, är äfwen af mig wid sednaste allmänna sammankomsten särskildt underställd Hushållsallskapets eget uplysta bedömande, hwarwid dess närwarande Ledamöter allmänt gillade författningens grunder och sammansättning.

Jag får fördenskull härmedelst Länets Innewånare tillkännagifwa, att oftwänande Byordning nu mera är till trycket befördad, skall ofördröjeligen blifwa kungjörd och kommer att tjena till efterlönad från den 1 nästkommande October, liksom utan att underställas Kongl. Maj:ts Näddiga stadfästelse, för än efter 2:ne års förlopp, räknat från nyssnämnde dag, på det man under den tiden af erfarenheten må säkrare inhämta, om misslag i sjelwa författningen blifwit gjorde eller om något bör tilläggas, som närwäre kan befördra ordning och sticck. Det är derföre min önskan och wänliga begäran, att, under de kommande begge åren, hwem som helst af Länets Innewånare wille inkomma med nyttiga samt uplyssande anmärkningar i ämnet och desamma till mig directe öfwerlämna, på det jag derefter må blifwa i tillfälle, att säkrare i nese de förändringar, som med skäl kunna göras, och ären- det sedan i hela dess wid till Konungens Näddiga pröfning samt stadfästelse öfwerlämna.

Ett tillräckligt antal Exemplar af denna Byordning är under tryckning, hwaraf alla kyrkor och Socknehushållscommitteer erhålla ett hwarje, men Byelagen äga sjelwe utlösa sine egne, efter 4 ss. B:co stycket; och på det de med minsta besvär må blifwa tillgängelige, skall jag till Kronolänsmannen låta afsicka så många Exemplar, som jag anser wara behöflige inom hwarjes

district, och hvilka då hos desse tjänstemän främdeles kunna erhållas.

Att Länets Innehållare med välbehag anse denna af mig nu tagna åtgärd,

derom gör jag mig öfvertygad, då ändamålet därmed endast åsyftar den ord-

ning, som alltid bör finnas inom vårt samhälle; warjämte jag tror mig böra

erindra hemmansägare uti Byelagen, att med den nogaste omtänka hålla författ-

ningen i helgd, wisa hörsamhet mot antagne Aldermän, samt kraftfullt, hwar

och en på sitt ställe medwärika till de Buds och Befallningars noga efterlef-

nad, hvilka Styrelsen utfärdar för att befämja allmänt väl och enskild sä-

kerhet. Wexjö LandsCancellie den 7 Maj 1816.

CARL STELLAN MÖRNER.

J. A. Leander.

BY - ORDNING.

§ 1.

Uti hwarje By skall en Alderman ärligen wäljas, och må den, som wid wa-

let flästa rösterna erhåller, ej utan giltiga skäl undandraga sig denna be-

fatning: ware han derjemte skyldig sitt erhållna förtroende genast till

Ordföranden i Sockens HushållsCommitteé anmäla, på det dessa Committeeer

må känna Socknarnes tjänstgörande Aldermän, och deras biträden under sådane

tillfällen begagna, hwilka på ett eller annat sätt åsyfta ordning eller be-

främja nyttige anstalter i den allmänna hushållningen. Wälén till Aldermän

böra alltid hållas i September månad, och deras tjänstgöring widdaga den 1

derpå följande October.

§ 2.

Aldermannen eger makt, att sammankalla Byemännen till Byestämna, då

antingen han eller någon af Byemännen så för godt finner och wid sammankoms-

terna föreslå de ämnen, hwaröfwer han eller någon af Byemännen anser öfwer-

läggning böra ske, ware sig antingen öfwer de ämnen, som uti denna Byordning

äro nämnde, eller hwad annat, som ländar till Hemmannens bättre härd, för-

bättringar, till åkerbrukskredskap, god ordnings winnande och bibehållande,

samt befordran af sedlighhet.

§ 3.

Till Byestämna kallas alla jordbrukare inom Byen, genom en Budkätwel,

som förwäras hos Aldermannen och af honom utskickas, samt af Byemännen uti

öfwerenskommen ordning, utan minsta uppehåll, fortsätles, ett dygn före

som antingen försammar, att kätvelen uti behörig ordning fortsätta, eller utan skäl från sanna sammankomsten utobliw, pliktar 4 ss. b:co och måste den utobliwande åtnöjas med de närvarandes beslut.

§ 4.

Uti alla Byelag, har Aldermannen rättighet, att wälja sig en eller twenne Biträdare, hwilka hjälpa honom att handhafwa Byordningen, tillse, att de fattade Besluten verkställas, uttaga Bötterne af den, som gör sig derthill förfallen, tillägga mindre twister och disputer grammarne emellan, och söka, så långt de förmå, främja ordning och skick inom Byelaget.

§ 5.

Ingen må förolämpa Alderman och Biträdare, med ord eller gerning, antingen i deras tjänstutöfning eller efteråt, för densamma. -- Gör det någon, blif we han genast ständ till Örtens Domstol, på Bykassans förskjutande kostnad: och bör Aldermannen yrka ersättning för densamma, jemte det ansvar, som 18 Cap. 9 § Missg. Balk. stadgar, då de öfwerfallas, som Konungens Befallnings-hatwandes eller Rätters ärenden gä. -- Gör någon anmordades oljud, gäldade den prottslige böter, första gången 24 ss. Banco, och andra gången dubbel.

§ 6.

Wiktiga och för framtiden gällande beslut kunna ej tagas, utan att tre fjerdedelar af Byemännen derom äro ense och böra desse i fall Aldermannen eller någon annan inom Byen kan skrifa, skriftligen upptecknas och af de beslutande underskrifwas, annars fäste Byemännen dem noga uti minnet, och må den som med Beslutet missnöjd är, inom 14 dagar derefter beswärs sig deröfwer hos Socknens HushållsCommittée, som detsamma rättar eller fastställer, så wida saken ej till laglig Domstol hörer.

§ 7.

Om genom försømmelse grind eller stätta nere ligger eller odugelig är, då tred hållas bör, plikte ägaren 8 ss. Banco: rättar han den ej, sedan han derom tillsagd är, böte dubbel, och ärsätte i båda fall den skada derigenom sker. Ligger gärdesgård nere, eller är odugelig, då tred hållas bör, plikte ägaren 2 ss. Banco för hwärje famn kring åker och äng, och 1 ss. famnen kring äge eller mark, och ärsätte dessutom den skada derigenom sker: rättar han ej straxt, sedan han derom tillsagd blifwit, låte Aldermannen gärdesgårdens för den tredskandes räkning i ständ sätta, och uttaga af honom både böter och skade-ärsättning.

§ 8.

§ 9. Skulle någon af hat, ondska och öfwerdåd, eller för att insläppa kreatur ritwa ner eller fördärwa grind eller gärdesgård, befordre Aldermannen den

männens öfverenskommele, och årsätte den skada dubbelt, som hans fa gör.

§ 17.

Lösa Getter eller Bockar må ingen hålla, wid bot 1 R:dr Banco för hwarje sådant djur; och årsätte ägaren den skada dubbelt, som desse djur göra.

§ 18.

Som det är ett stort oförstånd och wärkellig missshushållning att wårtiden

låta kreaturen beta uti ängar och gårdar, så warder detta aldeles förbudet,

och pliktat den, som sine kreatur, at hwad namn de wara må, dit släpper,

8 ss. Banco för hwardera, antingen de gå på egna eller andras egor inom By-

gårdet.

§ 19.

På det gräswallen uti ängar och gårdar ej må blifwa genom höstbeting

förmycket afgnagen och uttrampad, hwarat en stor minskning uti påföljande års

högröda nödwändigt blifwer en följd, är högst nödigt, att Byemännen uti möj-

ligaste måtto inskränka densamma, och bestämma endast så lång tid för höstbe-

tandet på den bättre ämgen, som nödig anses, för att låta kreaturen arbeta

groen, och bör Aldermannen låta tillsäga, både när kreaturen få insläppas,

och när ängen enligt öfverenskommele, bör åter tredas. -- Släpper någon,

för eller sedan, sine kreatur uti samfällt äng eller gård, pliktat han för-

hwarje hast eller nöd 8 ss. och för hwarje får 4 ss., och ware likwäl för-

bunden, att straxt taga dem därifrån.

§ 20.

Will någon uti allmänna Bygårdet besä sin åker med Höstråg eller gräs-

frö, bör sådant af kreaturens betande icke hindras, utan böra Byemännen, så

wida de ej från allt betande därstädes willja afstå, gemensamt med honom hålla

waktare, som hindra kreaturen, att å den besädde åkern göra skada: wägra de

detta, böra de årsätta all den skada, deras kreatur under betningstiden göra,

hwilken utaf opartiske män bestämmes.

§ 21.

Uti allmänt Bygårdet, där betande hösttiden får ske, må ingen förut å

egen skiftt tjundra sine kreatur, utan de öfwrige Byemännen der till lot gifwit:

sker anordna, bötes för hwar kreatur 4 ss.; men skulle de fleste Byemän,

eller de, som måsta jorden äga, öfwerenskomme, att aldeles icke beta uti sä-

degårdar, så äga de witsord; dock må den, som härmed icke är nöjd, sin andel

med lagglid gårdesgård instänga och genom betning försäkra.

§ 22.

Några dagar förut än ett samfällt arbete skall företagas, kallar Alderman

Byemännen tillsammans och med dem öfwerenskomme när och huru det skall werk-

ställas: församma någon sedan, utan laga förfall, att uti arbetet i behörig

och öfverenskommen ordning deltaga, gånge likväl arbetet för sig, och Alder-
mannen lege för den tredsakande, som bör årsätta dagspenningen jemte 16 ss.
böter.

§ 23.

Uti de Byar, där Poställden eller bortarränderade hemman äro belägna,

bör innehållaren eller äboen, lika med de öfrige Byemännen, uti alla öfver-
enskomne arbeten deltaga, wid lika påföljd, som uti föregående § stadgat är.

§ 24.

Innan slättern börjas, böra skifteslinierna uti och på mador utaf Bye-
männen uppgräs och säkra märken sättas; såär någon sedan på sin grannes skift,
betale höet dubbel och plökte dessutom 16 ss. B:co.

§ 25.

Alla nödiga vägar inom ägorne samt till och ifrån Byen, böra grannarne

emellan fördelas; sedan hälle hwar sitt vägstycke försvarligen wid makt.

Försummar någon att bättre det vägstycke, eller bro, som honom tilldelat är,
sedan han tillsagd blifvit, att det ogiltt är, böte 16 ss., bättre han lik-
väl söke, hwar Alderman och Biträdare makt, att för lege vägen eller Broen
iståndsetta, och betalningen jemte 32 ss. B:co i böter af den tredsakande ut-

taga.

§ 26.

På det diken, där jordens belägenhet dem fordrar, må med desto större

nytta anläggas och underhållas, är både nyttigt och nödigt, att Dikessyn af

Alderman och Byemännen årligen om vären hålles, då man bäst ser, hwar diken

behöfvas, och huru de med största fördel böra anläggas. -- Och böra Byemännen

wid detta tillfälle med hwarandra öfverlägga och öfverenskomma så väl om äk-

ternas dikning, som hwar annan förbättring som helst derå bör söke, samt ut-

sätta tiden, då arbetet bör wara verkställt; Alderman och Biträdare wäke se-

dan deröfver, att öfverenskomelsen efterlefwes, och uttage af den församma-

lige det wite, som blifwit utsatt, samt anmälle för SockneHushållsCommitteen

den, som utmärker sig antingen för synnerlig arbetsamhet och dristighet, eller

för lättja och wårdslöshet.

§ 27.

Aflöps- och flodiken, som ifrån åkrarne och ängar aflöra wättnet, och

ofta behöfwas både stora och långa, böra af alla Byemän, som deraf någon nyt-

ta hafwa, gemensamt gräfwas och underhållas; wägrar någon det, hwar Alder-

man makt, för lege låta hans arbete verkställa, och betalningen af den treds-

kande utmåta. Där Hägrannars ägor möta och wättnets aflöpp hindras, söke Al-

derman, att med Närbyn antingen i godo öfverenskomma om dikningen, eller an-

mälle han målet till Domstolens pröfning.

Har antingen hela Byen, eller flere hennan uti densamma, någon gemensam

plan, som odlas kan och bör, vare sig antingen på hårdvall eller sidant mark, och de fläste delagarne vilja den samma, till åker eller äng, upbryta och odla, vare de öfrige skyldige, att uti arbetet deltaga, så wida de ej bestrida nyt-
tan deraf, i hwilket fall socknehushållsCommitteens yttrende inom en månad in-
hämtas; tillstyrker Committeen arbetet, bör marken antingen straxt delas, om
det i afseende på odlingsens värkställighet ske kan, eller ock böra alla del-
ägare gemensamt förwänta alla för odlingen nödige förberedande arbeten, wid
bot och påföljd, som uti 22 § stadgat är, och sedan delas planen, på det den
flitlige ej må hindras af den tröge och hoglöse.

§ 29.

Skulle någon af Byemännen upfina eller få kundskap om något, som wore

tjenligt och nyttigt till Byens och hennans förbättring, ware sig antingen

genom odling, ängswatning, nytt åkerbrukssätt eller nya och bättre åkerbruks-

redskap; bör Aldermanden sammankalla Byemännen och med dem derom öfwerläggas. --

Skulle då så hända, att de fläste öfrige Byemännen ej wilja uti det föreslagna

inga, anmäler upfinnaren saken hos Socknens HushållsCommittee, som lärer wid-

taga de åtgärder, som leda till bättre uplysning om det nyttiga och till för-

slagets möjligaste värkställighet.

§ 30.

Skulle, sedan Aldermanden sammankallat grannarna och de sig förent om nå-

got hopenarbete, ware sig af hwad namn det ware må, någon i Byelaget deruti fin-

nas efterlåten, tresk eller försummelig, gånge dermed som uti 22 § sagdt är;

men wägrar någon aldeles, att uti arbetet deltaga, må det ej till hans för-

gång werkställas, för än Socknens HushållsCommittee sig deröfwer utlåtit:

Finnes den wägrande icke hafwa giltiga skäl, gånge såsom artwan sagdt är; skul-

le åter någon af sjukdom eller annan nöd hindras att sin skyldighet fullgöra,

njute han mot billig ersättning, den hjälp af Byemännen, som han behöfwer.

§ 31.

Är någon utaf Byemännen, af oförstånd, elakhet eller liknögghet för åker-

bruket, alltid emot alla nyttiga företag och god ordnings bibehållande inom

Byen, så bör Aldermanden och någre Byemän anmäla en sådan för Socknens Hushålls-

Committee, som honom förkallar, uplyser och söker förbättra; men skulle äf-

wen detta ej till godo wercka, söke Aldermanden och Byemän, i samråd med hans

närmaste stättningar, att få en sådan missushållare satt under Laglig Förmyn-

dare, på det de icke widare af honom hindras må.

§ 32.

A allmän skog och mark må icke något swedjande ske, så wida icke alla

äboarna derom ense äro och planen, enl. Kongl. Skogsordningens föreskrift,

der till tjenlig är. För öfrigt åligger Alderman och Biträdare, att förmana och tillse, att med skogen väl och sparsamt hushållas på de tracter af marken, som endast till skogsväxt tjenlige äro, samt att betet wårdas och tjenligaste rödningsättet iakttages. -- Finna de någon swedja å otfenlig mark, anmäla de det hos ortens kronobetjent eller om någon annorstades med sine utgör misshushållar, anmälas det hos Socknens Hushållscommittée, som icke låter underlåta, att bidraga till att uplysa en sådan om ett bättre hushållsätt.

§ 33.

Å allmän skog må ingen något hugga, antingen till timmer, wed eller gärdslé, utan efter Byemännens öfwerenskommelse och på der till för året utsedde ställen, och bör alt, hwad till något af dessa behof gagnas kan, hemköras och ej lämnas liggande till föruttnelse i skogen; hugger någon annorledes, böte i Rdr. 16 ss. banco.

§ 34.

Ingen må Inhysseshjon eller annat folk, af mindre god fragd, på sine ägor intaga, och ännu mindre låta derå uppsätta backstugor, innan grannarna gifwit sitt bifall der till; gör det någon plöckte han i Rdr banco och ware likwäl förbunden, att den intagne afhysa och bortskaffa, ifall Byemännen det begära.

§ 35.

Aldermanen bör, vid 16 ss. bot, genast underwättas, när lösdriware, utsocke tiggare eller andre misstänkte personer till Byen ankomma, och ware han skyldig dem antingen gripa, om han der till skäl hafwer, eller anmäla dem hos närmaste kronobetjent, på det de må till sine hemorter försändas.

§ 36.

Hwar och en Hemmansbrukare ware skyldig, att ansvara för, att dess Torpare, undantagshjon, Inhyssesfolk husmän och tjenstefolk, noga iakttaga denna Byordning, uti alt hwad hon dem angå kan, och hafwe husbonde rätt, att af sine underhållwande taga årsättning för de böter, som han för dem utlägger.

§ 37.

Den, som uti sitt hus tillåter förbudne spel, tyllert eller oanständigt lefwerne, erläggge till Bygassan i R:dr, hwarje spelände, drucken eller stofjan de 24 ss.; dem föräldrar och husbönder måste betala, om annan tillgång ej är; sker det andra gång, betale dubbel.

§ 38.

Ingen må, wid i R:dr. 16 ss. plöckt, tillåta någon Lekestuga hos sig hållas; men will Byens ungdom någon gång gå tillsammans och roga sig, bör Alderman och Biträdare der till lof gifwa, och under hela tiden, som högst 12 timmar wara må, öfwerwara sammankomsten, och wid ansvar tillse, att intet owäsende,

oljud och förargelse sker, hvarföre Alderman också äger rätt, att från detta nöje utesluta dem, som gjort sig kände för öfvermod, eller osedigt upförande.

§ 39.

Twå gånger om året bör Alderman och Biträdare tillse, att skorstenarna blifwa med ruska sotade, samt efterse om några murar äro osäkrare och odugelige, och förskrifwa, när de böra wara lagade: äfwen utsynas sådana tak eller hus, som för eld wädellige äro. -- Den, som härutinnan icke hörsammar Aldermans förskrifft, pliktar 24 ss.

Aldermanen hälle äfwen noga hand deröfwer, att wid nybyggnader husen anlågges på sådana ställen, hwarigenom Eldswador i det möjligaste kunna föröbyggas, enligt hwad uti allmänna Lagen 1:sta Cap. 1 § Bygn. Balk. stadgas. Börandes minst 60 alnar wara mellan man och ladugårds husen, der behöfgenheten ej sådant aldeles förhindrar.

§ 40.

Bar eld må icke emellan hus och gårdar bäras, ännu mindre må den uti Ladugården nyttjas, och pliktar den, som, på detta eller annat sätt, med eld wärdslöst omgår, 24 ss.

§ 41.

Aldermanen bör upmuntra Byemännen, att, uti sine kältäppor eller anordnades, anlägga trädskolor, till fruktbarande och andre ädlare träds updragande af frö och kärnar, samt så med Byemännen härutinnan öfwerenskomma, att alla äro tillräckligt antal af unga träd inom Byen finnas må, och bör han hos Socknens HushållsCommitteé owillkorligt amnala den, som härutinnan synnerligen utmärker sig.

§ 42.

Om flere Enstaka Gårdar, som ligga hwarandra nära willja förena sig i ett Byalag, så gällle denna Byordning för dem, såsom de uti en by woro.

§ 43.

Alla böter, som uti denna By-Ordning äro utsatte, utgå i Banco, och äga Biträdarne, efter Aldermans och Byemännens anwising, att dem af den skyldige utgå, samt i brist af godwillig betalning, af honom pant taga, och föröbyggas honom wiss tid, inom hwilken panten lösas må: försammar han det, warder panten på allmän Bystämman till den mästbudande försald, och öfwerskottet, sedan böterne äro betalade, till honom återstaldt.

§ 44.

Utaf alla de Böter, som enligt denna By-Ordning utgås, tillfaller ens hälften Aldermanen och dess Biträdare, så att den förre deraf får twå tredjedelar och de sednare en tredjedel, och den andra hälften tillfaller

Bygassan: och må denna Cassa aldrig användas till drickeswaror eller bränn-
 win, utan besparas till nyttigare ändamål, samt sådana utgifter, som Alder-
 mannen för Byens rättgångar och wid andre tillfällen förskottsvis måste göra.
 På hwad sätt medlen skola förwaras och redowisas, må Byemännen sjelfwe ör-
 werenskomma.

Wexjö LandsCancellie den 7 Maj 1816.

CARL STELIAN MÖRNER.

J. A. Leander.

/Denna dag den 17 september år 1900 wid bystämma hos Leander Larsson ha äbo-
 arne i Yxnalt Norr- o. Söregård beslutat att ordningsföljden för innehavan-
 det av den s.k. äldermansbefattningen skall ske i nedan nämnd ordning:

Yxnalt Söreg.

Noak Jonasson

Peter Leander Svensson

Anders Johan Persson

Sven Olofsson

Sven Enok Persson

Yxnalt Norreg.

Frans Andersson

Magnus Leander Petersson

Noak August Petersson

Carl Leander Larsson.

Noak Jonasson år 1901	1902	Peter Svensson	1903	A. J. Fehrrson	1904	Sven Olofsson	1905	Sven E. Persson	1906	Frans Andersson	1907	M. L. Petersson	1908	Noak Aug. Petersson	1909	C. L. Larsson	1910	Noak Jonasson	1911	Peter Svensson	1912	A. J. Fehrrson	1913	Sven Olofsson	1914	Albin Johansson
1915	1916	M. L. Petersson	1917	N. A. Petersson	1918	Axel Larsson	1919	Sven Noak Jonasson	1920	Peter Svensson	1921	Ivan Fehrrson	1922	Sven Olofsson	1923	Albin Johansson	1924	Frans Andersson	1925	Hugo Petersson	1926	N. A. Petersson	1927	Axel Larsson	1928	Sven Noak Jonasson

Uppf. av: Gunnar Jönck 1934.

Stenlund
Svenske koral
K. Gust Jönck
Gunnar

Emil Svensson 1929
Ivan Pehrsson 1930
Olof Svensson 1931
Albin Johansson 1932
Frans Andersson 1933
Hugo Petersson 1934.

FOLKLIVSARKIVET
LUND